

Zondag 27 januari 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 11.00 uur

Hertz op Zondag

COMBATTIMENTO

Frizzante!

Quirine van Hoek & Ruña 't Hart, viool

Marjolein Dispa, altviool

Diederik van Dijk, cello

Erik Olsman, contrabas

Sören Leupold, chitarrone

Pieter Dirksen, klavecimbel

Arthur Klaassens, hobo

Alessandro Scarlatti 1660 - 1725

Sonata a Quattro in F-groot

Allegro; Largo; Allegro; Largo; Giga

Giuseppe Brescianello c.1690 - 1758

Trisonate in c-klein, voor hobo, viool en continuo

Largo; Presto; Adagio; Presto

Evariste Felice Dall'Abaco 1675 - 1742

Concerto in G-groot, opus 2/11 (met cello-solo)

Vivace; Grave; Allegro

Enrico Albicastro c.1660 - 1730

Concerto opus 7/4 in c-klein

Grave; Allegro; Adagio; Allegro

Domenico Scarlatti 1685 - 1757

Prelude (improvisatie) & Fuga in g-klein K. 30

'Kattenfuga' (klavecimbel-solo)

Antonio Vivaldi 1678 - 1741

Hoboconcert opus 8/9 in d-klein (RV 454)

Allegro; Largo; Allegro

Francesco Durante 1684 - 1755

Concerto 'Le Quattro Stagione dell'Anno'

(reconstructie: Pieter Dirksen)

Primavera: *Vivace; Allegro*

Estate: *Andante; Presto*

Autunno: *Amabile*

Inverno: *Presto*

Vader en zoon

Combattimento speelt vandaag een programma vol met bruisende muziek uit het rijke en gevarieerde Italiaanse instrumentale repertoire uit de achttiende eeuw! Een van de aartsvaders van die traditie was de Siciliaan Alessandro Scarlatti, die vooral in Napels carrière maakte en dan vooral als componist van vocale muziek: opera's, cantates, oratoria en andere kerkmuziek.

Kennelijk pas op latere leeftijd ontdekte hij de charme van de instrumentale muziek en schreef hij een aantal sonates en concerten. Lang na zijn dood verscheen in het verre Londen de *collectie VI Concertos in Seven Parts* (1740), een vlag die de lading niet goed dekt, want de inhoud is nogal gemêleerd. Zo is het derde werk in F-groot een vierstemmige 'Sonata a quattro'. De belangrijkste delen hierin zijn het centrale *Allegro*, een stoere fuga die door Händel geschreven had kunnen zijn, en het slotdeel die als een vlotte gigue is geschreven.

Alessandro's zoon Domenico trad met zijn opera's, cantates en kerkmuziek aanvankelijk nog helemaal in de voetsporen van zijn vader, maar eenmaal in 1720 uit Italië vertrokken concentreerde hij zich steeds meer op het klavecimbel, waarop hij als virtuoos al beroemd was. In dienst van de Portugese 'Infanta' en latere Koningin van Spanje Maria Barbara, met wie hij in 1733 naar Madrid meeverhuisde, componeerde hij tegen de zeshonderd (!) sonates voor zijn instrument. De meeste ontstonden in de laatste tien jaar van zijn leven, maar al in 1739 verscheen een dertigtal sonates onder titel *Essercizi per gravicembalo*, waarmee hij zijn naam in Europa vestigde; zelfs Bach was ervan onder de indruk, getuige zijn *Goldberg-varianties* die kort daarna werden gecomponeerd. De laatste sonate van deze uitgave is een fuga die later in de achttiende eeuw beroemd werd als de 'Kattenfuga'. Het bizarre thema klinkt inderdaad alsof er een kat over de toetsen loopt en een willekeurige reeks toetsen indrukt.

Bliksemschichten

Een stadgenoot en vrijwel exacte tijdgenoot van Domenico was Francesco Durante, maar in tegenstelling tot de grote klavecinist bleef hij zijn hele leven lang in zijn geboorteplaats. Hoewel het achttiende-eeuwse Napels de Italiaanse operastad bij uitstek was, liet Durante de opera links leggen en richtte zich helemaal op sacrale muziek. Hij liet een enorm oeuvre van oratoria, missen, antifonen, psalmzettingen, litanieën en andere geestelijke stukken na; de exacte omvang daarvan is nog steeds niet helemaal in kaart gebracht. Maar net als Alessandro Scarlatti liet hij daarnaast een kleine hoeveelheid instrumentale muziek na. Zijn 'Vier Jaargetijden' is een laat werk, gedateerd 1747. Hoewel duidelijk geïnspireerd op het indertijd al razend populaire gelijknamige werk van Vivaldi, laat het toch een heel eigen profiel zien. In plaats van vier afzonderlijke concerten, zoals bij Vivaldi, componeert Durante een vierdelig concert. We kennen dit werk alleen als een 'Sonate per Cembalo', maar het is - in tegenstelling tot bijvoorbeeld Durantes *Studii e Divertimenti per Cembalo* uit 1732 - niet erg effectief als klavecimbelstuk. Waarschijnlijk was het oorspronkelijk voor strijkers gedacht, en aldus gereconstrueerd ontpopt het zich als een overtuigend concerto. De Lente (Primavera) opent met een vrolijk *Vivace*, gevolgd door een nog uitbundiger *Allegro*. De zomer (Estate) bestaat uit een loom, lui *Andante*

met een variatie (*Presto*) waarin de hitte nog verder toeneemt ('cresce il caldo'). De herfst (*Autunno*) is een melancholisch langzaam deel dat sterk doet denken aan passages uit Pergolesi's *Stabat mater*; de in 1736 veel te jong gestorven Pergolesi was de ster-leerling van Durante. Met de winter (*Inverno*) breekt een storm los: we horen eerst de donder (*Tuoni*), daarna bliksem (*Lampi*), en ten slotte een volledige razernij met nog meer bliksemschichten (*Saette*).

Wilde gebaren

Antonio Vivaldi's *Quattro stagioni* verschenen in 1725 te Amsterdam bij Estienne Roger als eerste vier concerten van een collectie van twaalf onder de titel *Il Cimento dell' Armonia e dell'Invenzione* ('De strijd tussen de harmonie [de regels van het componeren] en de vindingrijkheid [van de componist]'), opus 8. De nummers 5-12 hebben altijd in de schaduw gestaan van de Jaargetijden, en dat dat niet terecht is bewijst alleen al het negende Concert in d-klein. Het vormt als hoboconcert een buitenbeentje in dit opus, dat verder uitsluitend uit vioolconcerten bestaat. De syncopes, chromatiek en wilde gebaren van het eerste deel en de eigenwijze harmonieën van het derde vormen een soort vroeg voorbeeld van 'Sturm-und-Drang': inderdaad een uitbeelding van de titel van dit achtste opus! In het middendeel verkent Vivaldi in een pathetisch 'Lied ohne Worte' de expressieve kwaliteiten van de hobo.

Verfijnd

Een iets oudere tijdgenoot van Vivaldi was de uit Verona afkomstige Evariste Felice Dall'Abaco. Deze violist en cellist duikt in april 1704 op aan Keurbeierse hof van München. Door oorlogsperikelen was dit hof vanaf augustus van dat jaar tot en met 1714 in ballingschap, eerst in de Zuidelijke Nederlanden, de laatste vijf jaar in Frankrijk. Vanaf 1715 was het keurvorstelijke gezelschap inclusief Dall'Abaco weer terug in München, waar hij tot aan zijn dood actief bleef. Ondanks zijn lange leven is er weinig meer bewaard gebleven dan zes opusnummers met instrumentale muziek die tussen 1708 en 1735 verschenen, met vioolsonates, trionsonates en concerten. Dit doet sterk denken aan Corelli, evenals de zorgvuldigheid waarmee alles is gemaakt. Net zoals bij Vivaldi en Albicastro verscheen alles in voorbeeldige edities bij de Amsterdamse muziekuitgever Roger. In zijn tweede opus uit 1712, de *XII Concerti da Chiesa*, is als elfde stuk een klein celloconcertje opgenomen. Het vormt een van de vroegste voorbeelden van dit genre. Het is heel anders, duidelijk traditioneler dan de 'avant-garde' van Vivaldi, maar wel heel verfijnd van stijl.

Minuscuul oeuvre

Wel onmiskenbaar een navolger van Vivaldi was de uit Bologna afkomstige violist Giuseppe Antonio Brescianello. We weten niets over zijn jeugd, alleen dat hij in 1715 vanuit Venetië naar het keurvorstelijk hof van München verhuisde en daar korte tijd collega was van Dall'Abaco. Een jaar later trekt hij verder naar Stuttgart, waar hij met een paar onderbrekingen de rest van zijn leven als hofkapelmeester zou leven en werken. In vergelijking met de Scarlatti's en Durante is zijn bewaard gebleven oeuvre minuscuul, maar van een grote frisheid en originaliteit.

Net zoals bij Dall'Abaco ligt het accent op instrumentale composities. Zijn Trionsonate in c bleef in de bibliotheek van Dresden bewaard. Het is een grote vierdelige Sonata da chiesa waarbij vooral in de vioolpartij virtuositeit niet geschuwd wordt, met name in de fuga (deel twee). Het cantabile van de hobo komt het best tot uitdrukking in het verstilde middendeel, waarna een swingend slotdeel, een soort 'Tempo di menuetto', dit trio besluit.

Strijkstok en degen

Lange tijd geclaimd door de Zwitsers, lijkt het er nu op dat Enrico Albicastro toch echt in Beieren werd geboren, in het dorpje Bieswang bij Pappenheim. Zijn oorspronkelijke naam was Johann Heinrich von Weissenburg. In 1686 duikt hij in Nederland op en publiceert in de jaren 1697-1706 een groot aantal collecties met instrumentale muziek. Daarna neemt zijn carrière een merkwaardige wending: hij gaat in het Staatse leger en wordt in 1708 bevorderd tot ritmeester. Hoewel hij nog een kwarteeuw verder leefde is er geen spoor meer van compositorische activiteit na het opus 9 van 1706; blijkbaar verruilde hij de strijkstok zonder scrupules met de degen! Hij publiceerde aanvankelijk onder zijn eigen naam, maar toen hij vanaf 1701 overstapte naar de succesvolle Amsterdamse muziekuitgever Roger gebruikte hij alleen nog de ver-italiaanse vorm van zijn naam, kennelijk om te profiteren van de sterk aantrekkende populariteit van Italiaanse muziek in die tijd. Zijn muziek is vooral door Corelli geïnspireerd maar heeft toch een onmiskenbaar eigen profiel: de melodiek is hoekiger, de harmoniek vaak wat grillig. Zijn belangrijkste opus is het zevende, de *XII Concerti a Quattro, due violini, alto, violoncello e basso continuo* uit 1704. Net als in de andere concerto domineert in het vierde Concert in c de eerste viool, wat in het langzame middendeel leidt tot een schitterende, rijkversierde solo.

Pieter Dirksen

Energiek, vurig en stijlbewust: zo kun je de **Combattimento**-manier van spelen beschrijven. Het belangrijkste artistieke doel van Combattimento is de levendige en toegankelijke presentatie van zowel bekende als nieuw-ontdekte en gereconstrueerde werken uit de barokperiode. Individuele solistische kwaliteiten in combinatie met hecht ensemblespel hebben in de loop der jaren geleid tot een uniek geluid en een heel herkenbare stijl. Spelend op moderne instrumenten maar met een groot stijlgevoel is Combattimento een soort diplomaat die bemiddelt tussen de historische uitvoeringspraktijk en de 'mainstream' klassieke muziekscène. Hun manier van spelen is bekend geworden als de 'Combattimento-stijl'. Om een zo gevarieerde mogelijke interpretatie van muziek uit de Barok te bereiken werkt Combattimento regelmatig samen met topsolisten zoals Liza Ferschtman, Maarten Koningberger, Gordan Nikolić, Johannette Zomer en Lavinia Meijer. Daarnaast werkt het ensemble samen met andere gevestigde artistieke krachten zoals het Scapino Ballet Rotterdam en de Nationale Reisopera.

Het volgende concert in de serie Hertz op Zondag Zondag 17 februari - Nino Gvetadze: o.a. Schubert en Schumann